

MAQOL VA MATALLARNING STRUKTURAVIY TUZILISHI

Abdurasulova Mashhura Shavkatbek qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20132799>

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqimizning keng boy ma'naviy merosining ajralmas bir bo'lagi sifatida hali hamon yashab kelayotgan maqol hamda matallar, ularning yaratilish tarixi, ularda aks etgan xalq hayoti, insoniy tuyg'ular tasvirini ko'rsatish, ularni o'rganilishi shuningdek maqol va matallarning o'zaro farqli jihatlari, badiiy asarlarda qo'llanilishi haqida o'rganilib chiqiladi.

Kalit so'zlar: maqol, matal, mavzu, tarix, munosabat, xalq, adabiyot, vaqt, qo'llanilish, fikr.

Annotation: This article examines proverbs and sayings that still exists as an integral part of rich spiritual heritage of our people, the history of their creatin, the depiction of people's lives and human emotions reflected in them, their study, as well as the differt aspects of proverbs and sayings, and their use in works of art.

Keywords: proverb, idiom, theme, history, attitude, peoole, literature, time, application, idea.

Аннотация: В данной статье рассматриваются пословицы и поговоркиб которые до сих пор существуют как неотъемемая часть богатого духовного наследия нашего народа, история их создания, отражение в них народной жизни и человеческих чувств, их изучение, а также различные аспекты пословиц и поговопок и их использование в художественных произведениях.

Ключевые слова: пословицы, поговорки, тема, история, отношение, люди, литература, время, применение, мысль.

O'zbek xalqining og'zaki ijodida diniy ta'limotlar va axloqiy qadriyatlar alohida o'rin tutadi. Islomning asosiy tamoyillari (halollik, adolat, insonparvarlik) xalq maqollarida va matallarida o'z aksini topgan. "Mehnat qilmaysan, non topa olmaysan" degan maqol jamiyatning mehnatsevarlikka bo'lgan hurmatini ko'rsatadi, "Sabrning oxiri saodat" degan maqol esa islomda tahammul(o'zbek tilida "tayammum" bu islomda tahorat olish uslubi bo'lib suv yoki undan foydalanish imkoniyati yo'q bo'lganda toza tuproq, qum yoki shunga o'xshash)ga urg'u beriladi. O'zbek xalq maqol va matallari, ilk bosqichlarda ehtimol, boshqalar kabi, hikmatli so'zlar va qisqa ifodalarda ifodalanan edi. Bu davrda asosan og'zaki tarzda, oddiy va aniq fikrlarni ta'lim va nasihatlarini ifodalashda qo'llanilgan. Aksariyat maqollar xalq mehnatidan, tabiatan boshqaruvchidan (dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik) olingan misollarni o'z ichiga olgan. "Beraman degan qo'lga, undan bundan yetkazar. Bermayman degan qo'lining bor yo'g'ini ketkazar.

Xalq maqollarining rivojlanishi bilan birga, ilm fan va adabiyotning rivojlanishi, xususan, Firdavsiy, Xorazmiy va boshqa buyuk allomalarning o'z hayotiy ijodi ham xalq og'zaki ijodining boyitishga katta ta'sir ko'rsatgan. Bu davrda juda ko'plab axloqiy, tarbiyaviy, mantiqiy va falsafaviy tavsiya beradigan maqollar mavjud bo'la boshlagan. Sovet ittifoqi davrida, 1920-1950 yillarda, o'zbek xalq maqollari va matallariga davlat siyosatining ta'siri sezildi. Biroq, bu davrda ham xalqning og'zaki ijodi, ayniqsa o'zbek xalqining milliy qadriyatlarini saqlashda, katta ro'l o'ynadi. Xalq maqollari va matallarining ko'plari yangi sharoitga moslashgan va xalq turmushi, mehnati, adolatga oid bo'lgan xalq maqollari hali-hamon saqlanib qolmoqda. Va turmush hayotimizda qo'llanmoqda ular nafaqat an'anaviy tarbiya vositalaridan biri sifatida

balki, zamonaviy ta'lim jarayonida yoshlarni tarbiyalashda, ularning ma'naviy axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etmoqda. Ko'plab maqollarni xalq axborot texnologiyalari, internet tarmoqlari, televideniye va matbuot orqali ham keng tarqatish imkoniyati mavjud.[Arxiv.Uz]

Insoniy tuyg'ularni tasvirini ko'rsatish har doim muhokama maydonida bo'lgan. Bu xususida birinchi prezidentimizning shunday fikrlari bor: "Ma'naviyatli, o'z xalqini tarixini, ma'daniyatini chuqur bilish va tushunib yetishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi". [Karimov. I O'zbekiston milliy istiqlol iqtisod, siyosat-mafkura. 6 tomlik T.: O'zbekiston. 1996, 80-bet] O'zbek xalq maqollari matallarini qiyosiy o'rganish bugungi kunda adabiyotshunoslik, tilshunoslik, xususan folklorshunoslik oldida turgan masalalardir. Maqol va matallar inson uchun ma'naviy ozuqa beradigan, ta'lim tarbiya ishlariga chorlaydigan, ya'ni xalqlarning rivojlanishida maqol va matallarning o'rni nihoyatda katta. Keling bir maqolni tahlil qilib ko'ramiz "Yangi uyni buzma" "Avval iqtisod keyin siyosat" Bu qarashlar ilmiy va amaliy jihatdan to'g'ridir. Negaki insonlar uchun iqtisodiyotning muhimligi azaldan sezilgan. Shuning uchun iboralarda tejamkorlik ham fikr yuritiladi. Bung oid bir nechta maqollarni misol keltirish mumkin. "Nonning ushog'i ham non", "Toma toma ko'l bo'lur" va boshqa turli maqollarni misol keltirish mumkin. Maqollar yillar davomida sayqallanib rivojlantirilib borilgan. Maqollarda xalq og'zaki ijodi sifatida ajdodlarimizning ko'p yillik xayotiy tajribasi, jamiyatga munosabati, tarixi, iqtisodiyoti, axloqiy va ijobiy fazilatlari mujassamlangan.[Arxiv Uz]

Matallar- ko'chma ma'noda qo'llanuvchi xalq majoziy iboralari bo'lib, ulardan voqea hodisalar, holat va harakatlarni jonli ta'sirchan ifodalashdan keng foydalaniladi, matallarda o'xshatish va qiyoslashlarni kuchaytiradi. Matallar hamma vaqt tarkibi qanday bo'lishidan qa'tiy nazar grammatik jihatdan gapning bir bo'lagi bo'lib keladi. Matal ko'chma ma'noda ishlatiluvchi xalq majoziy iboralarning bir turi. Matal o'z ma'nosidan boshqa ma'noga ko'chirilgan so'z birikmalaridan iborat bo'ladi, kinoya, qochirma, so'z va boshqa til vositalari qo'llaniladi. Maqollarni mavzular bo'yicha juda ko'p turlari bordir. Masalan, hayotiy kuzatuvdan "Tuyaga yantoq kerak bo'lsa, bo'ynini cho'zar", "Bekorga mushuk oftobga chiqmaydi" biz bunday matallarning juda ko'p xillarini misol qilib aytishimiz mumkin. Bunday hikmatli so'zlar, maqollar, bizga ota-bobolarimiz tomonidan biz uchun, tarixdan yozilgan bo'lib, bizni to'g'ri yo'lga yurishimiz uchun yozilgan balik aytib o'tilgandir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha uzbekcha lug'ati 63-bet.
2. Arxiv. Uz
3. Karimov I. O'zbekiston milliy istiqlol iqtisod, siyosat mafkura. 6 tomlik T.:O'zbekiston. 1996-yil 80-bet.